

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi

The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenlere
Göre İncelenmesi: Yalova Örneği

An Investigation of High School Students' Value Orientations According to Some Variables: The Example of Yalova

Yazarlar / Authors

Çiğdem ASAR

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Yalova/TÜRKİYE
izemasar01@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8289-2185>

Hasan KAYIKLIK

Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Ve Din Bilimleri, Adana/TÜRKİYE
hkayiklik@cu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1755-5398>

Asım YAPICI

Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri, Ankara/TÜRKİYE
asim.yapici@asbu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-7041-9064>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 29/09/2020

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 18/11/2020

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2020

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December

Yıl/Year: 18 **Sayı/Issue:** 36 **Sayfa /Page:** 375-405

Atıf/Citation: Asar, Çiğdem-Kayıklık, Hasan-Yapıcı, Asım. "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi: Yalova Örneği". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (Aralık 2020), 375-405 <https://doi.org/10.35209/ksuifd.801887>

- Bu makalede kullanılan veriler 2018 yılına ait olduğundan etik kurul izni alınmamıştır.
- *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi: Yalova Örneği¹

Öz

Bireyin duygu, düşünce ve davranışıyla tanımlanan değer kavramı, ne olduğu kadar, neyi ne kadar kapsadığı konusunda da akademik çevrelerce henüz üzerinde uzlaşılammış bir kavramdır. Literatürü taradığımızda yüzlerce değer tanımının olduğu, farklı bilimsel disiplinlerde, hatta aynı disiplin içinde bulunan araştırmacıların dahi çeşitli kuramsal yaklaşımlara göre değer tanımlamaları yaptıkları görülebilir. Son zamanlarda birçok bilim insanı ve araştırmacı tarafından, değerlerin insan yaşantısı ve davranışlarına etkisi daha yoğun bir şekilde araştırılmaktadır. Çalışmamızın temel amacı, Yalova örneği üzerinden, lise öğrenimi gören öğrencilerin değer eğilimlerini ortaya koymaktır. Çalışmamızda ilişkisel tarama yöntemine uygun olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Yalova İli lise öğrencileridir. Örneklem Yalova'da Anadolu Liseleri ve Anadolu İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din psikolojisi, değer, değer yönelimleri, Schwartz Değer Ölçeği, lise öğrencileri.

An Investigation of High School Students' Value Orientations According to Some Variables: The Example of Yalova

Abstract

The concept of value defined by an individual's feelings, thoughts and behaviour is a concept that has not yet been agreed upon by academic circles regarding its sens and its extension. Hundreds of definitions of the word value can be found in the literature and researchers from different scientific disciplines or even researchers from the same discipline propose definitions of value according to different theoretical approaches. Recently, many scientists and researchers investigate the effects of values on human life and beha-

¹ Bu makale "Lise Öğrencilerinin Tanrı Tasavvuru İle Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Yalova Örneği" (2020) isimli doktora tezinden üretilmiştir.

viour more intensely. The main purpose of our study is to reveal the value tendencies of high school students through the example of Yalova. In our study, the survey technique was used in accordance with the relational screening method. The population of the research is Yalova Province high school students. The sample consisted of students from *Anatolian* high schools and *Anatolian Imam-Hatip* high schools in Yalova.

Keywords: Psychology of religion, value, value orientations, Schwartz's value scale, high school students.

Giriş

Birey, değerleri (örf, adet ve teamüller) toplum içinde yaşayıp sosyalleşerek öğrenir. Dolayısıyla öğrenilen değerleri benimser, hayatına uygular ve kendinden sonraki nesle aktarır. Çünkü değerler toplumsal bir özelliğe sahiptir.² Değerler aile, medya araçları, okul ve arkadaş çevresi ile kendinden sonraki nesle aktarılacak değişim ve süreklilik kazanır. Bu durumu Rokeach, şöyle izah eder: “Şayet değerler değişmeden kalsaydı, bireysel ve toplumsal değişim-dönüşüm gerçekleşmezdi. Şayet değerler bütünüyle değişiklik gösterseydi, o zaman da toplumun ve bireyin sürekliliği mümkün olmazdı”.³ Değer; bireyin hayata yüklediği anlam, amaç, karar alma mekanizması, inanç ve tutumlarını yansıtan prensipler olarak tanımlanmıştır.⁴ Dolayısıyla bireyin psikolojik, manevî, duygusal ve sosyal ilişkilerde elde ettiği huzur, değer kavramını önemli kılar. Değerler eleme süzgeçleri gibi standart ölçütler olarak işlev görürler. Doğal olarak algılamayı etkileyerek tutum, davranış ve olayın bireyi değerlendirmesinde öncülük ederler. Burada değerlerin tek tek ne ifade ettiğinden çok, tüm değerlerle olan hiyerarşik ilişkisi önemli-

² İsmail Güven, "Küreselleşme ve Eğitim Dizgesine Yansımaları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 32/1 (1999), 153-154.

³ Milton Rokeach, *The Nature of Human Values* (New York: The Free Press, 1973), 13-14.

⁴ Vedat Aktepe - Selma Yel, "İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir ili örneği", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/3 (2009), 608-609.

dir⁵. Ayrıca içinde yaşadığı grubun kültürel değerlerini içselleştiren birey, değerleri muhakeme ve tercih yaparken birer done olarak; iyi, uygun, güzel, önemli, adil gibi genel yargılara varmada kullanabilir.⁶

Değerler bireyin inançlarıdır, ancak kastedilen inanç öznel, tarafsız değil, kuvvetli bağlarla bağlanılan inançlardır. Çoğu zaman kişileri güdüler, hedeflerini ve arzularını kapsar. Değerler spesifik durum ve eylemleri aşmaktır ve soyut hedeflerdir. Ayrıca bireyin normlara karşı olan davranış biçimlerine rehberlik eder ve değer öncelikleri oluşturulmasını sağlar. Değerler bireyin karakterini ortaya koyan hiyerarşik ve ayırt edici özelliklerdir.⁷ Değerler *paylaşılır*; kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde uzlaşır ve ortak paydada buluşur. *Ciddiye* alınırlar, çünkü kişiler değerleri, refahın ve sosyal ihtiyaçların giderilmesi için önemserler. Değerler *coşkuludur*, çünkü bireyler değerler için bedel öder, dövüşür, savaşır hatta ölürlür. Son olarak, değerler uzlaşma gerektirdiği için, diğer nesnelere *soyutlanabilirler*.⁸

1. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler genel olarak; ekonomik, estetik, bilimsel, sosyal, dinî, siyasi olarak sınıflandırılmıştır. **Bunlar arasında en çok kabul edilen; Schwartz, Nelson, Spranger ve Rokeach'ın yapmış olduğu sınıflandırmalardır.** Değerlerin sınıflandırılması ilk kez Spranger tarafından yapılmıştır. İnsanları dominant olduğu altı temel kişilik tipine göre sınıflayarak; bunları “dinî-mistik” “teorik-bilimsel”, “sosyal”, “ekonomik-faydacı”, “estetik-sanatsal” ve “politik-siyasal” şeklinde ifade eder.⁹ Söz konusu bu değer tipleri, kendine özgü değer sistemleri tarafından yönlendirilir. Değerleri araçsal ve amaçsal ola-

⁵ Shalom H. Schwartz - Anat Bardi, "Value Hierarchies Across Cultures: Taking A Similarities Perspective", *Journal of Cross-Cultural Psychology* 32 (2001), 260-290.

⁶ Asım Yapıcı - Hasan Kayıklık, "Ruh Sağlığı Bakımından Öz Saygı Kaygı İle İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 177-206.

⁷ Schwartz - Bardi, "Value Hierarchies Across Cultures", 278-280.

⁸ Joseph Fichter, *Sosyoloji nedir?*, çev. Nilgün Çelebi (Ankara: Anı yayıncılık, 2002), 149.

⁹ Eduard Spranger, *İnsan Tipleri, Bir Kişilik Psikolojisi*, çev. Ahmet Aydoğan (İstanbul: İz Yayınları, 2001), 277-278.

rak sınıflandırmak mümkündür.¹⁰ Ayrıca değerler; sosyolojik olarak sınıflandırıldığında karşımıza sosyal-bireysel, etik-etik olmayan, genel-özel, devamlı-geçici, bağlayıcı-bağlayıcı olmayan, katı-esnek, otoriter-humaniter gibi bir ayırım ortaya çıkar.¹¹

Sosyal, kültürel ve bireysel değişmelerden etkilenebilme özelliğine göre değerler; bireysel ve toplumsal değerler olarak ikiye ayrılmıştır. Bireysel değerler; "güç" (sosyal statü, otorite), "başarı" (yetkin olmak), "hazcılık" (zevk alma), "uyarılm" (heyecan, adrenalin) ve "özyönelim" (üretkenlik, hedeflerini belirleme) gibi kişisel ilgi ve özelliklere göre sınıflandırırken, toplumsal değerler; "güvenlik" (istikrar, toplumsal düzen), "uyuma/itaat" (özdisiplin), "geleneksellik" (kültürel bağlılık), "evrensellik" (hak, eşitlik, saygı) ve "iyilikseverlik" (yardımlaşma) gibi kişilerin toplum ile olan etkileşimine göre tasnif edilebilir.¹²

2. İşlevsel Açıdan Değerler

İşlev, bir olgunun kendisini oluşturan bütün içinde yerine getirdiği görev-fonksiyon ya da sosyal, kültürel, kişilik gibi sistematik birimlere ilişkin sonuçları şeklinde tanımlanabilir.¹³ Değerleri sosyolojik olarak tanıyabilmek ancak işlevlerinin bilinmesi ile mümkündür. İşlevleri bilinen değerler olgu ya da olayların (sosyal, ailesel, beşeri, estetik ve siyasi) gerçekleşmesinde belirleyici faktör ve ölçek olarak görev yaparlar. İşlevsel olarak değerler eylemlerin başında, eylemlerle birlikte sürecin içerisinde ve eylemlerin sonuç kısmında yer alırlar.¹⁴ Böylece her sosyal olgu, sonuçları itibari ile değer açığa çıkması, kendini göstermesi, somutlaşması adına önemli bir işlev görür. Dolayısı ile değer en önemli işlevlerinden biri de toplumsal hayatı şekillendirmesidir diyebiliriz. Değerlerin bir diğer işle-

¹⁰ Rokeach, *The Nature of Human Values*, 4-5.

¹¹ Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, 156.

¹² Shalom H. Schwartz, "Les Valeurs De Base De La Personne: Théorie, Mesures Et Applications", *Revue Française De Sociologie* 4/47 (2006), 929-968.

¹³ Mustafa Aydın, "Değerler İşlevleri ve Ahlak", *Eğitime Bakış Dergisi* 7/19 (2011), 39-45.

¹⁴ Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, 156.

vi; insan ve olayları nitelendirme, eylemleri seçme ve meşrulaştırma ölçütüdür.¹⁵ Böylece her sosyal olgu, sonuçları itibari ile değerini açığa çıkması, kendini göstermesi, somutlaşması adına önemli bir işlev görür. Yapılan literatür taramasında değerler ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır.

Değer yönelimlerine ilişkin yapılan çalışmada, erkek ve kızların değer eğilimleri karşılaştırılmıştır. Erkekler en çok haz ve dostluk değerlerini benimserken; kızların saygı, güvenlik, özgürlük ve başarı değerlerini benimsedikleri tespit edilmiştir. ¹⁶ Bir başka çalışmada; Protestanlık, Yahudilik, Romen Katoliklik ve Grek Ortodoksluğu gibi farklı mezhep/dine aidiyeti bulunan kişilerin değerleri ile dinî bağlılıkları arasında anlamlı ilişki görülmüştür. Üzerinde çalışılan dört mezhep ile "dindarlık", "geleneksellik", "uyuma/itaat" değerleri arasında pozitif yönde seyreden ilişki tespit edilirken; "hazcılık" ve "uyarılım" değerleri ile negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.¹⁷

Schwartz Değer Ölçeği kullanarak 183 kişi ile yaptığı çalışmada, pozitif korelasyona sahip değer, "geleneksellik" iken; negatif korelasyona sahip değer "evrensellik" olduğu gözlenmiştir.¹⁸ 56 ülkeye ait değer sıralamasını belirlemek için yapılan araştırmada; "yardımseverlik", "özyönelim" ve "evrensellik" değerleri ilk sıralarda yerini alırken; "güç", "geleneksellik" ve "uyarılım" değerleri ise en son sırada yer almıştır.¹⁹ Schwartz Değer Ölçeği kullanılan diğer bir araştırmada; dinî/kutsal bağlılık ile "geleneksellik" ve "uyuma" arasında anlamlı ilişki saptanırken; "hazcılık", "özyönelim" ve "uyarılım"

¹⁵ Shalom H. Schwartz, "Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries", *Advances in Experimental Social Psychology*, ed. Mark P. Zanna (London: Academic Press, 1992), 25/1-65.

¹⁶ Fernald Loyd - George Soloman, "Value Profiles of Males ve Female Entrepreneurs", *Journal of Creative Behavior* 21/3 (1987), 234.

¹⁷ Shalom H. Schwartz - Sipke Huismans, "Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions", *Social Psychology Quarterly* 58/2 (1995), 88-107.

¹⁸ M. Ersin Kuşdil - Çiğdem Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi* 45 (2000), 59-76.

¹⁹ Schwartz - Bardi, "Value Hierarchies Across Cultures: Taking A Similarities Perspective", 268-290.

değerleri arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur.²⁰

Mehmedoğlu'nun değer yönelimlerine ilişkin çalışmasında; kızların "başarı" ve "hazcılık" dışındaki değerlere, erkek öğrencilere göre daha çok önem atfettiği, ayrıca muhafazakârlık, kendini aşma ve yeniliğe açıklık değerlerini aynı seviyede önemseydiği tespit edilmiştir. İlk sınıflarda bulunan öğrencilerin değer yönelimlerinin son sınıfta bulunan öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu saptanmıştır.²¹ Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimlerini belirlemeye yönelik Yağcı'nın yaptığı çalışmada; cinsiyet değişkeni açısından kız öğrencilerin erkek öğrencilere nispeten "iyilikseverlik", "uyuma", "güvenlik", "başarı", "özyönelim" ve "evrensellik" değerlerini daha fazla önemseydiği, erkek öğrencilerin ise, daha çok "uyarılım", "güç", "hazcılık" ve "geleneksellik" değerlerini tercih ettiği gözlenmiştir. Ayrıca okul türüne göre İHL öğrencilerinin, düz liselerde öğrenim gören öğrencilere oranla "iyilikseverlik" değerini daha çok önemseydikleri tespit edilmiştir.²² Değer eğilimlerinin karşılaştırıldığı Sarıcı-Bulut'a ait araştırmada, cinsiyet değişkenine göre, erkek öğrencilerin "uyarılım" değerini kızlardan daha fazla benimsediği, kızların ise; "güvenlik", "iyilikseverlik" ve "uyuma" değerlerini erkeklerden daha fazla benimsediği tespit edilmiştir.²³ Öğretmen Lisesi öğrencilerinin değer yönelimlerinin incelendiği çalışmada; "evrensellik" değeri kız öğrencilerde, "güç" değeri ise en çok erkek öğrencilerde önem atfedilen değer olarak saptanmıştır.²⁴ Ortaokul öğrencilerinin değer eğilimle-

²⁰ Bart Duriez vd., "Dindarlık hayatımızı hâlâ etkiliyor mu?, çev. Veysel Uysal, *Çeşitli dindarlık tiplerine göre değer yapılarının farklılaşmasını destekleyen yeni deliller*" 24 (2003), 25-42.

²¹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 133-167.

²² Hamdiye Yağcı, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 107-108.

²³ Safiye Sarıcı Bulut, "Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 1/3 (2012), 216-238.

²⁴ Figen Bozdoğan Ateş, *Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi: Ankara İli Örneği* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 130-131.

rinin incelendiği araştırma sonucuna göre; özellikle cinsiyet değişkeni açısından kız öğrencilerin, erkek öğrencilere nisbeten "evrenselcilik", "güvenlik", "uyuma", "başarı", "iyilikseverlik" ve "özyönelim" değerlerine daha çok önem atfettikleri tespit edilmiştir.²⁵ Fen Lisesi ve Anadolu/İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin değer yönelimlerinin incelendiği çalışmada; cinsiyet değişkenine göre erkeklerde "güç", kızlarda "yardımseverlik" değeri daha çok önemsemıştır. Ayrıca okul türüne göre; "özyönelim" ve "geleneksellik" değerlerinde anlamlı farklılık tespit edilirken, "özyönelim" değeri Fen Lisesi, "geleneksellik" değeri ise, İmam Hatip Lisesi lehine istatistiksel anlamda yüksek bulgulanmıştır.²⁶ Değer yönelimlerine ilişkin Acar, Akar ve Baykara-Acar'ın yaptıkları çalışmada; "hazcılık" ve "uyarılma" değerleri dışında, geriye kalan değerlere ilişkin anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Cinsiyet değişkenine göre kız öğrencilerin "uyum/itaat" ve "özyönelim" değerlerini daha çok önemsedikleri tespit edilmiştir.²⁷ 300 öğrenciye Schwartz Değerler Ölçeği uygulanarak; öğrencilerin dindarlık-değer ilişkisi araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin birey merkezli değerlerden çok toplum merkezli değer eğilimleri belirlenmiştir.²⁸ Değer yönelimlerinin internet bağımlılığıyla ilişkisinin incelendiği çalışmada, erkek öğrencilerin "güç", "uyarılma" ve "hazcılık" değerlerine; kız öğrencilerin ise, "evrensellik" ve "uyuma" değerlerine daha çok önem atfettiği tespit edilmiştir.²⁹

Sonuç olarak; yurt içi ve yurt dışında değerlerle ilgili Schwartz

²⁵ Seyat Polat - Muhittin Çalışkan, "Ortaokul Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 26/2 (2013), 1-18.

²⁶ Rıza Altun, "Fen lisesi ve İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri: Samsun Örneği", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2015), 195-224.

²⁷ Hakan Acar vd., "Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/1 (2016), 97-118.

²⁸ Zeynep Özcan - Hatice Kübra Erol, "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi: Karabük Örneği", *Journal of History Culture and Art Research* 6/4 (2017), 937-938.

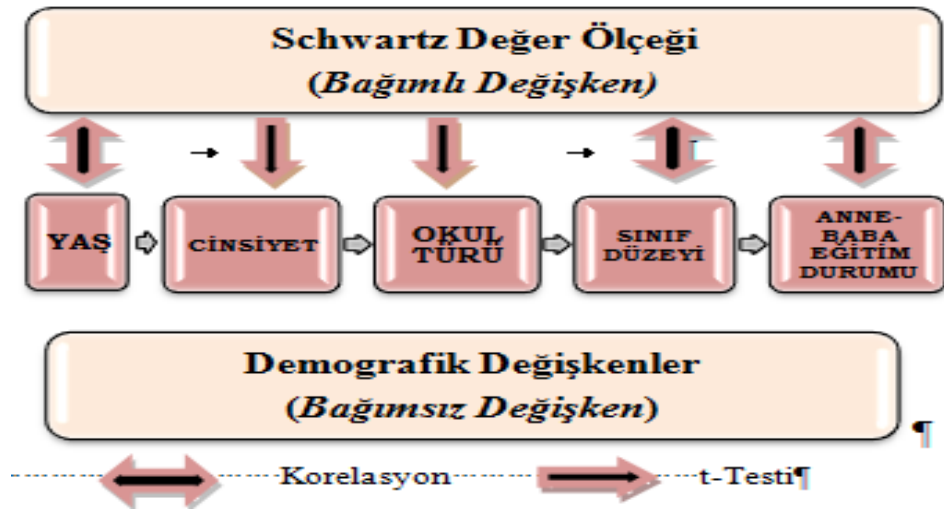
²⁹ Mebrure Doğan, "Ergenlerin Değer Yönelimleri ve Değer Yönelimlerinin İnternet Bağımlılığıyla İlişkisinin İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 5/10 (2018), 273-274.

Değer Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalara göre demografik özelliklerin, değer eğilimlerini etkilediği ve ilişkili olduğu söylenebilir.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, mevcut durumu ortaya koymaya çalışan, tarama modelinde yürütülmüş betimsel ve nicel bir araştırmadır. Lise öğrencileri değer yönelimlerinin, demografik değişkenler ile ilişki ve farklılıkları analiz edilmiştir.



Şekil 2: Araştırma modeli

3.2. Problem

Araştırmanın temel problemi, lise öğrencilerinin değer yönelimleri ile bazı değişkenler arasında nasıl bir ilişki olduğunu tespit etmektir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Liseli gençlerin değer yönelimleri; (a) cinsiyete, (b) okul türüne göre farklılaşacaktır.

H₂: Liseli gençlerin değer yönelimleri ile (a) yaş, (b) sınıf düzeyi, (c) anne-eğitim durumu, (d) baba eğitim durumu arasında ilişki vardır.

3.4. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Yalova İli lise öğrencileridir. Örneklem Yalova'da Anadolu Liseleri ve Anadolu İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrenciler arasından tesadüfi yolla seçilmiştir.

Tablo 1: Örneklem Okul Türü ve Cinsiyete Göre Dağılımı

	İmam Hatip Lisesi		Anadolu Lisesi		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Erkek	72	14,6	115	23,3	187	37,9
Kadın	158	32,0	149	30,2	307	62,1
Toplam	230	46,6	264	53,4	494	100,0

Tablo1'deki verilere göre araştırmaya 494 kişi katılmış olup bunların %62.1'ini (n: 307) kız öğrenciler, %37.9'unu (n: 187) ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Okul türü bakımından öğrencilerin %53.4'ü (n: 264) Anadolu Liselerinde, %46.6'sı (n:230) ise İmam-Hatip Liselerinde öğrenim görmektedir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmamıza ait veriler, "Schwartz Değer Ölçeği (SD)" ve geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir.

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Uygulama bölümünde "Kişisel Bilgi Formu" ile öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi ve okul türü gibi sosyo-demografik bilgilerine ulaşılabilmektedir.

3.5.2. Schwartz (SD) Değerler Ölçeği

Çalışmamızda öğrencilerinin değer yönelimlerini tespit etmek amacıyla Schwartz Değerler Ölçeği (SD) kullanılmıştır. Ölçek (SD)

öncelikle Schwartz tarafından 10 değer grubu olarak hazırlanmıştır.³⁰ Daha sonra Kuşdil ve Kağıtçıbaşı'nın Türkçe'ye uyarladığı ölçeğe (SD)³¹; Yapıcı, Kutlu ve Bilican³² tarafından "dindarlık" değeri eklenmiştir. Sözü edilen 11 kategori; "güç", "başarı", "hazcılık", "uyarılım", "özyönelim", "evrensellik", "İyilikseverlik", "geleneksellik", "uyuma/itaat", "güvenlik" ve "dindarlık" değerlerinden oluşmuştur. 61 maddeden oluşan ölçek, Beşli Likert tipi şeklinde hazırlanmıştır. Yapıcı, Kutlu ve Bilican³³ tarafından ölçülen alt ölçeklerin Cronbach's Alpha değerlerinin 0.63 ile 0.88 arasında değiştiği, toplamda ise 0.92 olduğu tespit edilmiştir. Yaptığımız çalışmada ise alt ölçeklere ilişkin Cronbach's Alpha değerlerinin 0.63 ile 0.85 arasında değiştiği, toplamda ise 0.93 olduğu görülmüştür.

3.6. Verilerin Analizi

Çalışmamıza ait anket verilerinin girilmesinde ve istatistiksel tekniklerle analiz edilmesinde SPSS-20 programı kullanılmıştır. Veriler çözümlenirken t-testi, pearson korelasyon analizleri kullanılmıştır.

4. Bulgular

Tablo 2: Cinsiyete Göre Değer Yönelimlerinin Karşılaştırılması

Değerler	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
Güç	Erkek	186	18.33	3.43	491	1.607	.109
	Kadın	307	17.79	3.76			
Başarı	Erkek	187	19.74	3.61	492	1.303	.193
	Kadın	307	19.29	3.88			
Hazcılık	Erkek	187	14.96	3.33	492	4.027	.000*
	Kadın	307	13.75	3.19			
Uyarılım	Erkek	187	11.18	2.68	492	1.601	.110

³⁰ Schwartz, "Universals in The Content and Structure of Values", 53.

³¹ Kuşdil - Kağıtçıbaşı, "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", 59-76.

³² Asım Yapıcı vd., "Value Orientations of Teacher Candidates", *Electronic Journal of Social Sciences* 11/42 (2012), 134.

³³ Yapıcı vd., "Value Orientations of Teacher Candidates", 135.

Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi:..

	Kadın	307	10.74	3.06			
Özyönelim	Erkek	187	24.42	3.38	492	-2.606	.009*
	Kadın	307	25.23	3.47			
Evrensellik	Erkek	187	34.58	5.62	492	-5.659	.000*
	Kadın	307	37.34	5.03			
İyilikseverlik	Erkek	187	31.96	5.07	492	-2.668	.008*
	Kadın	307	33.16	4.70			
Geleneksellik	Erkek	187	14.33	3.18	492	-.395	.693
	Kadın	307	14.44	2.96			
Uyma	Erkek	186	15.55	2.86	491	-2.013	.045
	Kadın	307	16.07	2.70			
Güvenlik	Erkek	187	32.13	4.42	492	-3.242	.001*
	Kadın	307	33.43	4.26			
Dindarlık	Erkek	187	19.32	4.64	492	-1.294	.196
	Kadın	307	19.87	4.56			

(p<.05)*

Tablo 2' de cinsiyet ile bazı değer yönelimleri arasında anlamlı düzeyde farklılık (p<.05) görülmüştür. Verilerimize göre "hazcılık" yöneliminde [$t_{(492)}= 4,027$, $p< .000$] erkek öğrenciler lehine anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Diğer taraftan "özyönelim" [$t_{(492)}=-2,606$, $p< .009$], "evrenselcilik" [$t_{(492)}=-5,659$, $p< .000$], "iyilikseverlik" [$t_{(492)}=-2,668$, $p< .008$], "güvenlik" [$t_{(492)}=-3,242$, $p< .001$] yönelimlerinde kız öğrenciler lehine anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. "Güç", "başarı", "uyarılım", "geleneksellik", "uyma/itaat" ve "dindarlık" değer yönelimleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 3: Okul Türüne Göre Değer Yönelimlerinin Karşılaştırılması

Değerler	Okul Türü	N	\bar{x}	ss	sd	t	p
Güç	İmam Hatip Lisesi	229	18.35	3.90	490	2.109	.035*
	Anadolu Lisesi	263	17.66	3.38			
Başarı	İmam Hatip Lisesi	229	19.86	3.88	491	2.240	.026*
	Anadolu Lisesi	264	19.10	3.67			
Hazcılık	İmam Hatip Lisesi	229	13.81	3.44	491	2.439	.015*

Çiğdem ASAR-Hasan KAYIKLIK-Asım YAPICI

	Anadolu Lisesi	264	14.53	3.12			
Uyarılım	İmam Hatip Lisesi	229	11.10	3.30	491	1.445	.149
	Anadolu Lisesi	264	10.72	2.55			
Özyönelim	İmam Hatip Lisesi	229	24.83	3.40	491	-.608	.544
	Anadolu Lisesi	264	25.02	3.51			
Evrensellik	İmam Hatip Lisesi	229	36.34	5.26	491	.177	.860
	Anadolu Lisesi	264	36.25	5.58			
İyilikseverlik	İmam Hatip Lisesi	229	33.14	4.67	491	1.843	.066
	Anadolu Lisesi	264	32.33	5.03			
Geleneksellik	İmam Hatip Lisesi	229	14.90	3.06	491	3.512	.000*
	Anadolu Lisesi	264	13.95	2.96			
Uyma	İmam Hatip Lisesi	229	16.23	2.73	490	2.682	.008*
	Anadolu Lisesi	263	15.56	2.78			
Güvenlik	İmam Hatip Lisesi	229	33.45	4.11	491	2.441	.015*
	Anadolu Lisesi	264	32.49	4.54			
Dindarlık	İmam Hatip Lisesi	229	21.24	3.47	491	7.535	.000*
	Anadolu Lisesi	264	18.28	5.00			

(p<.05)*

Tablo 3'e bakıldığında okul türü ile bazı değer yönelimleri arasında anlamlı düzeyde farklılığın (p<.05) olduğu görülecektir. Okul türü değişkenine göre "güç" [$t_{(490)}=2.109$, $p<.035$], "başarı" [$t_{(491)}=2.240$, $p<.026$], "geleneksellik" [$t_{(491)}=3.512$, $p<.000$], "uyuma/itaat" [$t_{(490)}=2.682$, $p<.008$], "güvenlik", [$t_{(491)}=2.441$, $p<.015$] ve "dindarlık" [$t_{(491)}=7.535$, $p<.000$] yönelimlerinde İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine anlamlı fark bulunmuştur. Verilerimize göre sadece, "hazcılık" [$t_{(491)}=-2.439$, $p<.015$] yöneliminde Anadolu Lisesi öğrencileri lehine anlamlı farklılık tespit edilirken, okul türü değişkeni ile "uyarılım", "özyönelim", "evrensellik", "iyilikseverlik" yönelimleri arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 4: Yaş, Sınıf Düzeyi ve Ebeveyn Eğitim Düzeyine Göre Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki

Değer Yönelimleri	Yaş	Sınıf düzeyi	Anne Eğitim Düzeyi	Baba Eğitim Düzeyi
	r	r	r	r
Güç	.036	.076	.085	.070
Başarı	.012	-.052	.079	.018
Hazcılık	.145**	.204**	.083	.064
Uyarılım	.115*	.084	.003	-.011
Özyönelim	.092*	.052	.085	-.062
Evrensellik	.088	.057	.007	-.054
İyilikseverlik	.074	.053	-.034	-.067
Geleneksellik	.029	.072	.002	-.135**
Uyum/itaat	.036	.069	-.037	-.092*
Güvenlik	.042	.056	-.004	-.045
Dindarlık	-.080	-.077	-.096*	-.129**

*p<.05

** p<.01

Tablo 4' deki korelasyon analizleri göstermektedir ki yaş ile "hazcılık" [$r_{(494)}=.145$, $p<.01$], "uyarılım" [$r_{(494)}=.115$, $p<.05$], "özyönelim" [$r_{(494)}=.092$, $p<.05$] arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler mevcuttur. Ancak "güç" [$r_{(494)}=.036$, $p>.05$], "başarı" [$r_{(494)}=.012$, $p>.05$], "evrensellik" [$r_{(494)}=.088$, $p>.05$], "iyilikseverlik" [$r_{(494)}=.074$, $p>.05$], "geleneksellik" [$r_{(494)}=.029$, $p>.05$], "uyum/itaat" [$r_{(493)}=.036$, $p>.05$], "güvenlik" [$r_{(494)}=.042$, $p>.05$] ve "dindarlık" [$r_{(494)}=.080$, $p>.05$] değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ayrıca sınıf düzeyi ile sadece "hazcılık" [$r_{(494)}=.204$, $p<.01$] değer yönelimi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yine sınıf düzeyi ile "güç" [$r_{(493)}=.076$, $p>.05$], "başarı" [$r_{(494)}=.052$, $p>.05$], "uyarılım" [$r_{(494)}=.084$, $p>.05$], "özyönelim" [$r_{(494)}=.052$, $p>.05$], "evrenselcilik" [$r_{(494)}=.057$, $p>.05$], "iyilikseverlik" [$r_{(494)}=.053$, $p>.05$], "geleneksellik" [$r_{(494)}=.072$, $p>.05$], "uyum/itaat" [$r_{(494)}=.069$, $p>.05$], "güvenlik" [$r_{(494)}=.056$, $p>.05$], "dindarlık" [$r_{(494)}=.077$, $p>.05$] değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Anne eğitim düzeyi ile "dindarlık" [$r_{(494)}=-.096$, $p<.05$] yönelimi

arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkiye rastlanırken; "güç" [$r_{(493)}=.085$, $p>.05$], "başarı" [$r_{(494)}=.079$, $p>.05$], "hazcılık" [$r_{(494)}=.083$, $p>.05$], "uyarılım" [$r_{(494)}=.003$, $p>.05$], "özyönelim" [$r_{(494)}=.085$, $p>.05$], "evrenselcilik" [$r_{(494)}=.007$, $p>.05$], "iyilikseverlik" [$r_{(494)}=-.034$, $p>.05$], "geleneksellik" [$r_{(494)}=.002$, $p>.05$], "uyum/itaat" [$r_{(493)}=-.004$, $p>.05$] ve "güvenlik" [$r_{(494)}=.042$, $p>.05$] değer yönelimleri arasında anlamlılık düzeyine ulaşan bir ilişki tespit edilmemiştir. Baba eğitim düzeyi ile "geleneksellik" [$r_{(494)}=-.135$, $p<.01$], "uyum/itaat" [$r_{(493)}=-.092$, $p<.05$], "dindarlık" [$r_{(494)}=-.129$, $p<.01$] yönelimleri arasında anlamlılık düzeyine ulaşan ters yönlü ilişkiler görülmüştür. Ancak baba eğitim düzeyi ile "güç" [$r_{(493)}=.070$, $p>.05$], "başarı" [$r_{(494)}=.018$, $p>.05$], "hazcılık" [$r_{(494)}=.064$, $p>.05$], "uyarılım" [$r_{(494)}=-.011$, $p>.05$], "özyönelim" [$r_{(494)}=-.062$, $p>.05$], "evrensellik" [$r_{(494)}=-.054$, $p>.05$], "iyilikseverlik" [$r_{(494)}=-.067$, $p>.05$] ve "güvenlik" [$r_{(494)}=-.045$, $p>.05$] yönelimleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

5. Tartışma ve Yorum

Değerler sistemi, Sosyal-kültürel değişim ve dönüşümlerden etkilendiği gibi etkileme özelliğine de sahiptir.³⁴ Öte yandan beraberrinde getirdiği inanç, ibadet ve ahlâk esaslarıyla intisap edenleri; bilişsel, duygusal, davranışsal olarak da etkiler ve kanalize eder.³⁵ Nitekim Şayet değerler zaman içerisinde değişikliğe uğramadan aynı kalsaydı, bireysel ve toplumsal değişimden söz etmek mümkün olmazdı. Buna karşılık, şayet değerler büsbütün değişebilir-değiştirilebilir olsaydı, o zaman da toplumun ve bireyin sürekliliğinden söz etmek imkânsızlaşırdı.³⁶

Araştırmamızda liseli gençlerin, bazı değer yönelimleri ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı düzeyde farklılık ($p<.05$) görülmüştür. Verilerimize göre "hazcılık" yöneliminde erkek öğrenciler

³⁴ Schwartz, "Les Valeurs De Base De La Personne", 929-968.

³⁵ Asım Yapıcı, "Biz ve Onlar: İç ve Dış Dinî Grupların Oluşumu Besleyen Faktörler ve Aidiyet Psikolojisi", *Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme: Mezhepler ve Dinî Gruplar Arası İlişkiler*, ed. Hayati Hökekleli - Vejdi Bilgin (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015), 247-279.

³⁶ Rokeach, *The Nature of Human Values*, 13.

lehine anlamlı farklılaşma görülürken; "özyönelim", "evrensellik", "iyilikseverlik", "güvenlik" yönelimlerinde kız öğrenciler lehine anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. "Güç", "başarı", "uyarılım", "geleneksellik", "uyum/itaat", "dindarlık" değer yönelimleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Cinsiyet farklılıklarını araştıran kuramcılar tarafından; erkeklerin daha çok seçme özgürlüğü bulunan "güç" ve "başarı" değerlerini, kadınların ise "iyilikseverlik" ve "evrensellik" gibi değerleri öncelikle belirttilmiştir.³⁷ Benzer çalışma sonuçlarında erkeklerde "güç", kadınlarda ise "yardımseverlik/iyilikseverlik" değerlerinin öncelikli olduğu ifade edilmiştir.³⁸ Alanyazında "hazcılık"a ilişkin; çalışma sonuçları ile erkeklerin; "hazcılık" değerine daha çok önem atfettiği sonucumuz uyumlu bulunmuştur.³⁹ Keza kültürlerin rolü düşünüldüğünde; kızlara oranla erkek öğrencilerin "hazcılık" değerine daha fazla önem vermesi, toplumsal cinsiyet rolleriyle açıklanabilir. Çünkü toplumsal rollerin yaşam koşullarına uyarlanmaları, cinsiyet farklılıkları ile olmaktadır. Örneğin; erkeklerin macera içeren değerleri önemsemeleri, toplumsal yapıda kızlardan daha rahat hareket etmeleri ile açık-

³⁷ Shalom H Schwartz - Tammy Rubel, "Sex Differences In Value Priorities: Cross Cultural and Multimethod Studies", *Journal of Personality and Social Psychology* 89/6 (2005), 1010-1028.

³⁸ Norman T. Feather, "Gender Differences In Values: Implications of The Expectancy-Value Model", *Motivation, intention and volition*, ed. Frank Halisch - Julius Kuhl (Berlin: Springer-Verlag, 1997), 40-41; Peter B. Smith - Shalom H. Schwartz, "Values", *Social behavior and applications, Handbook of cross-cultural psychology*, ed. John W. Berry vd., (Boston: Allyn & Bacon, 1997), 75-118; Markku Verkasalo vd., "Universal Values In Estonia, Finland and Sweden", *Ethnologia Europaeae* 24/1 (1994), 101-117; Markku Verkasalo vd., "15 Year Old Pupils and Their Teachers' Values, and Their Beliefs About The Values of An İdeal Pupil", *Educational Psychology* 16/1 (1996), 35-47.

³⁹ Loyd - Soloman, "Value Profiles of Males ve Female Entrepreneurs", 234-237; Meral Çileli - Esin Tezer, "Life and Value Orientations of Turkish University Students", *Adolescence* 33/129 (1998), 219-224; Enver Sarı, "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* (2005), 73-88; Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi", 133-167; Yağcı, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, 107-108; Muhammed Kızılgöçüt vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi: Rize Örneği", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2015), 43-84; Doğan, "Ergenlerin Değer Yönelimleri ve Değer Yönelimlerinin İnternet Bağımlılığıyla İlişkisinin İncelenmesi", 263-285.

lanabilir ⁴⁰ Günümüzde toplumsal değişim ve dönüşüm gereği cinsiyet rollerinde değişiklikler görülse de geleneksel normlar, kültürel yaşam tarzları değişime ayak direyerek, kadınlardan ve erkeklerden kendilerine özgü davranış beklemektedir.⁴¹ Literatürde "özyönelim"⁴² ve "evrensellik"⁴³ değerleri kızlar lehine bulgularanan ve çalışmamızı destekleyen çalışmalar da mevcuttur. "Güvenlik" ve "iyilikseverlik" değerlerinin kızlar lehine bulgulandığı çalışma sonucumuzu da destekleyen bir çok araştırma yapılmıştır.⁴⁴ Yapılan bilimsel çalışmalar da incelendiğinde kadın için öngörülen roller ve yetiştirilme tarzı, onun "evrenselcilik", "iyilikseverlik" ve "güvenlik" değerlerini daha çok tercih etmesine; yine erkeğin, toplumsal statüleri gereği "hazcılık" eğilimi göstermesine sebep olmuş olabilir. Toplumun kadına biçtiği rol gereği, sadakat beklentisi "evrenselcilik", "iyilikseverlik", "özyönelim" ve "güvenlik" değerlerini erkeklerden daha çok benim-

⁴⁰ Aydın, "Değerler, İşlevleri ve Ahlak", 39-45.

⁴¹ Celalettin Vatandaş, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Sosyoloji Konferansları Dergisi* 35 (2007), 29-56.

⁴² Bülent Dilmaç vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (2008), 69-91; Çiğdem Sesli - Semra Demir Başaran, "Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/34 (2016), 238-258; Zöhre Kaya vd., "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 31 (2017), 662-674.

⁴³ Yağcı, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, 107-108; Canay Demirhan İşcan, *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 286-287; Mustafa Arslan - Esra Tunç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar", *Değerler Eğitimi Dergisi* 11 (2013), 7-39; Ateş, *Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 19-21; Doğan, "Ergenlerin Değer Yönelimleri ve Değer Yönelimlerinin İnternet Bağımlılığıyla İlişkinin İncelenmesi", 263-285.

⁴⁴ Halil İbrahim Güngör, "Genç Yetişkinlerde Değer Tercihlerinin Narsistik Kişilik Özellikleri Yordaması", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12/2 (2012), 1271-1290; Kızılgöçer vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi", 43-84; Sesli - Başaran, "Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 238-258; Özcan - Erol, "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi", 913-947; Kaya vd., "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 662-674.

sediği⁴⁵ şeklinde yorumlanmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda benzer sonuçların yanı sıra farklılıkların olması araştırmamıza ait örneklem grubunun özelliklerini yansıttığı şeklinde de yorumlanabilir. Liseli gençlerin okul türü değişkenine göre (Tablo.3); "güç", "başarı", "geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik" ve "dindarlık" değer yönelimleri beklendiği gibi İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine anlamlı bulunmuştur. Elde ettiğimiz sonuçlara göre sadece "hazcılık" yöneliminde, Anadolu Lisesi öğrencileri lehine anlamlı farklılık bulunurken; okul türü değişkeni ile "uyarılım", "özyönelim", "evrenselcilik", "iyilikseverlik" yönelimleri arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. "Geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik" ve "dindarlık" değer yönelimlerinin dinî ağırlıklı eğitim verilmesi yönüyle İmam Hatip Lisesi öğrencileri lehine bulgulanması beklenen bir durumdur.

Değer yönelimlerine ilişkin yapılan bazı çalışmalarda⁴⁶ "geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik", "dindarlık" değerlerini dinî eğitim veren (İlahiyat Fakültesi, İmam Hatip Lisesi mezunu ya da İmam Hatip Lisesi öğrencisi) okulların öğrencileri lehine anlamlı tespit ederek çalışmamızla benzer sonuç elde etmişlerdir. Altun'a ait araştırma sonucuna göre; "geleneksellik" değeri, İmam Hatip Lisesi lehine yüksek bulgulanarak çalışmamız desteklenmiştir.⁴⁷ Ergenlerin değer yönelimlerinin araştırıldığı bir başka çalışmada İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin en yüksek "dindarlık", en düşük "hazcılık" değerini önemsedikleri bulgulanarak⁴⁸ sonucumuzu desteklemiştir. "Hazcılık" değerini Anadolu Lisesi lehine bulgulayan çalışmamız ile

⁴⁵ Asım Yapıcı - Salih Zeki Zengin, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/4 (2003), 173-206.

⁴⁶ Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi", 133-167.

⁴⁷ Altun, "Fen Lisesi ve İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", 195-224.

⁴⁸ Doğan, "Ergenlerin Değer Yönelimleri ve Değer Yönelimlerinin İnternet Bağımlılığıyla İlişkisinin İncelenmesi", 263-285.

benzer sonuç elde eden araştırmalar çalışmamızı desteklemiştir.⁴⁹ Bazı araştırmalarda İmam Hatip Lisesi mezunu olan öğrencilerin, düz lise mezunu öğrencilere göre "güç", "geleneksellik" ve "uyum/itaat" değerlerine daha çok önem atfettikleri tespit edilmiştir.⁵⁰ "Güç", "geleneksellik" ve "uyum/itaat" değer yönelimlerine göre çalışmamız desteklenmiştir. Özcan ve Erol öğrencilerin değer yönelimlerine ilişkin yapmış oldukları araştırmada, öğrencilerin okul türüne göre "dindarlık" yöneliminin, dinî eğitim veren İlahiyat Fakültesi lehine farklılaştığını belirlemiş ve çalışmamızı desteklemişlerdir.⁵¹ Sarıcı-Bulut çalışmasında "güvenlik" ve "uyum" değer eğilimlerini İmam Hatip Lisesi mezunu öğrenciler lehine bulgulamıştır.⁵² "Güvenlik" ve "uyum" değerleri yönüyle araştırmamızla örtüşmüştür. Teoloji bölümünde okuyanların, sosyal ve beşeri bilimlerde okuyan öğrencilerden "geleneksellik" değerine daha fazla önem verdiklerine ilişkin benzer çalışmalar,⁵³ araştırma sonucumuzu desteklenmiştir. Dinî eğitim veren okullarda sosyal, ahlâkî ve dinî içerikli değerlere daha çok önem atfedilmesi araştırma sonucumuzdaki "geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik" ve "dindarlık" değerlerinin birbirini tamamladığı şeklinde anlaşılabilir. Benzer çalışmalarda; okul türüne göre değer yönelimlerinde, anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.⁵⁴ Bu durum İmam Hatip Liseleri dışındaki okullarda öğrenim gören öğrencilerin yaşadıkları sosyal çevre ve etkileşim alanlarında dinin hâlâ önemli bir değer olarak algılandığı şeklinde yorumlanabilir. Her ne kadar gençlerin toplumsal değerleri öğrenmeleri ve benimsemeleri, etkileşim alanları olan sosyal çevrede gerçekleşse de

⁴⁹ Acar vd., "Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", 97-118.

⁵⁰ Kızılgeçit vd., "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi", 43-84.

⁵¹ Özcan - Erol, "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi", 913-947.

⁵² Sarıcı, "Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", 216-238.

⁵³ Marjaana Lindeman - Markku Verkasalo, "Measuring Values With The Short Schwartz's Values Survey", *Journal of Personality Assessment* 85 (2005), 170-178.

⁵⁴ Arslan - Tunç, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimindeki Farklılaşmalar", 7-39; Özgür Kıran - Seyfullah Gül, "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Schwartz Değerler Ölçeği Açısından İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/47 (2016), 487-495.

geçirilen zaman açısından değerlendirildiğinde, örgün eğitimin etkisi gözardı edilmeyecektir.⁵⁵ Literatür incelendiğinde ülkemizde yapılan araştırma bulgularının; "güç", "başarı", "geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik", "dindarlık" ve "hazcılık" değerlerine ilişkin sonuçları desteklediği söylenebilir. Daha önceki çalışmalarda da İmam hatip öğrencilerinde "dindarlık" eğiliminin daha yüksek görülmesi okul türünün özel amaçlarıyla ilişkilendirilebilir. Aynı şekilde Anadolu Liselerinde "hazcılık" değerinin anlamlı çıkması dinî eğilimlerden uzak eğitimin veriliyor olması, günümüz toplumsal yapısındaki değişim, değer kaymaları ve bireyin toplumsal değerlerle ilişki biçimi ile izah edilebilir. Gençlerin yaşları ile "hazcılık", "uyarılım", "özyönelim" değerleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki ($p<.05$) mevcuttur. Ancak "güç", "başarı", "evrensellik", "iyilikseverlik", "geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik" ve "dindarlık" değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$). Literatürde yapılan benzer çalışmalarda Karaca yaş ile sadece "hazcılık" değer yönelimi arasında anlamlı ilişki tespit etmiş⁵⁶ çalışmamız desteklenmiştir. Değer yönelimlerine ilişkin çalışmalarda araştırmamızla benzer şekilde yaş ile "özyönelim" değeri arasında anlamlı ilişki bularak sonucumuzu destekleyen çalışmalar⁵⁷ görülmüştür. Yaş ile "uyarılım" arasında pozitif yönlü ilişki bulduğumuz sonucumuzun tersine, yaş ile "uyarılım" değeri arasında negatif ilişki tespit edilen araştırma da dikkat çekicidir. ⁵⁸ Bu durum; yaş arttıkça bireyin ergenlikten gençliğe doğru adım atması, olgunlaşması ve üniversite kaygıları ile daha bilinçli hareket etme düşüncesiyle açıklanabilir. Emre'ye ait araştırmada; yaş arttıkça "geleneksellik", "gü-

⁵⁵ Yapıcı - Zengin, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma", 173-206.

⁵⁶ Rüveyda Karaca, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 91.

⁵⁷ Dilmaç vd., "Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", 69-91.

⁵⁸ Necla Fırat Şahin - Kemal Açıkgöz, "Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin değer sistemleri", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 43 (2012), 422-435.

venlik" ve "dindarlık" değerlerinde artma; "güç", "başarı" ve "uyarılım" değerlerinde ise azalma tespit edilerek⁵⁹ çalışmamızdan farklı bir sonuç elde edilmiştir. Yapmış olduğumuz çalışmanın verilerine göre sınıf düzeyi ile sadece, "hazcılık" ($p<.01$) değer yönelimi arasında beklenen anlamlı ilişki tespit edilirken; "güç", "başarı", "uyarılım", "özyönelim", "evrensellik", "iyilikseverlik", "geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik" ve "dindarlık" eğilimleri arasında öngörülen anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$). Alanyazında yapılan taramada araştırma sonucumuz ile benzerlik ve farklılık gösteren çalışmalar görülmüştür. Konuya ilişkin yapılan araştırmalara bakıldığında; 4. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerinden;⁶⁰ 4. sınıf öğrencilerinin "hazcılık" eğilimlerinin 2. sınıf öğrencilerinden⁶¹ yine 4. sınıf öğrencilerinin "hazcılık" eğilimlerinin 2. sınıf öğrencilerinin "hazcılık" eğilimlerinden; üçüncü sınıf öğrencilerinin "hazcılık" değerinin diğer sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu ⁶²bulgusu, sonucumuzla örtüşmüştür. Anne eğitim durumu ile "dindarlık" yönelimi arasında, negatif yönde seyreden anlamlı ilişkiye rastlanırken ($p<.05$); "hazcılık", "güç", "uyarılım", "başarı", "iyilikseverlik", "özyönelim", "evrensellik", "geleneksellik", "güvenlik" ve "uyum/itaat" değer eğilimleri arasında, anlamlılık düzeyine ulaşan ilişki tespit edilememiştir. Çalışmamıza ilişkin benzer araştırmada, annelerin tahsil durumu arttıkça; çocukların "dindarlık" seviyelerinin düştüğü tespit edilmiştir.⁶³Yine Kıran ve Gül'ün lise öğrencilerinin değer yönelimlerini incelediği çalışmalarında, anne eğitim düzeyi ile muhafazakârlık ("geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik", "dindarlık") değerleri arasında negatif ilişki saptanmıştır.⁶⁴ Böylece anne eğitim

⁵⁹ Yunus Emre, *Değişen Dünyada Değer Yönelimleri ve Dindarlık: KKTC Örneği* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 53-54.

⁶⁰ Karaca, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri*, 91.

⁶¹ Sarıcı, "Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", 216-238.

⁶² Yağcı, Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, 107-108.

⁶³ Özcan - Erol, "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi", 913-947.

⁶⁴ Kıran - Gül, "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Schwartz Değerler Ölçeği

durumu arttıkça; "dindarlık" değerine atfedilen önemin azaldığı sonucu ile çalışmamız örtüşmektedir. Dikkat çeken bir başka çalışmada; annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin, değerlere ilişkin tutumlarının; tahsilli annelere (ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite) sahip öğrencilerin tutumlarından daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.⁶⁵ Çalışma sonucumuzla çelişen, araştırma sonucuna göre "hazcılık" eğilimi en yüksek, anne eğitim durumu üniversite olan öğrencilerde tespit edilmiştir.⁶⁶ Bu durumun nedeni; eğitilmiş annelerin, statüleri ve içinde buldukları elitist topluluk gereği daha hedonist bir yaşam sürmeleri olabilir. Ulaşılan bilgiler tutarlı sonuçlar vermiyor olsa bile elde edilen veriler; annenin eğitim düzeyi arttıkça, yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler içerisinde buldukları sosyo-kültürel oluşumların, ideolojik eğilimlerini, inanç sistemlerini benimseyip yeni aidiyetler oluşturduğu⁶⁷ şeklinde yorumlanmıştır. Dolayısı ile yüksek yaşam standartları ile birlikte, rasyonel ve pozitivist anlayışla; "dindarlık" kavramına ilişkin manevi değerleri sorgulama eğilimi baş gösterebilir. Bu durum öğrencilerde değerlerin önemini azaltabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Baba eğitim durumu ile "dindarlık", "geleneksellik" ve "uyum/itaat" yönelimleri arasında, anlamlı düzeye ulaşan ters yönlü ilişki görülmüştür. Ancak baba eğitim durumu ile "başarı", "güç", "hazcılık", "özyönelim", "evrensellik", "uyarılım", "güvenlik" ve "iyilikseverlik" eğilimleri arasında anlamlılık düzeyine ulaşacak ilişkiye rastlanmamıştır (p>.05). Ebeveynine ait eğitim düzeyinin düşük olması; dinsel ve geleneksel değerlere verilen önemi artırdığı şeklinde yorumlanabilir. Eğitim düzeyi

Açısından İncelenmesi", 487-495.

⁶⁵ Nazlı Sedef Ural - Halil İbrahim Sağlam, "İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Tutum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (2011), 161-180.

⁶⁶ Sesli - Başaran, "Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 238-258.

⁶⁷ Fatma Başaran, "Üniversite Eğitim Süresi İçerisinde Öğrencilerin Değer Tercih Sıralamalarında Değişme", *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, ed. Rüveyda Bayraktar - İhsan Dağ (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, 1993), 49-58.

yüksek babalarda görülen çaba, gayret, değişim ve dönüşüm; eğitim düzeyi düşük babalarda yerini; "dindarlık", "geleneksellik" ve "uyum/itaat" içerisinde değerlendirebileceğimiz kadercilik anlayışına bırakabilir. Alanyazına baktığımızda lise öğrencilerinin değer yönelimlerinin incelendiği çalışmalarda, baba tahsil düzeyi ile muhafazakârlık ("geleneksellik", "uyum/itaat", "güvenlik", "dindarlık") ve özaşkınlık ("evrensellik" ve "iyilikseverlik") değerleri arasında negatif ilişki olduğu⁶⁸ saptanmıştır. Baba eğitim düzeyi yükseldikçe "geleneksellik", "uyum/itaat" ve "dindarlık" değerine verilen önemin azaldığı sonucu çalışmamızla örtüşmektedir. Bir başka çalışmada, baba eğitim durumu düştükçe; "öbür dünyayı kazanmak" değerinin en fazla seçilmesi⁶⁹ çalışma sonucumuzu desteklemiştir. Polat ve Çalışkan'a ait çalışmada, baba eğitim durumu lisans ve ortaöğretim olan öğrencilerin, "özyönelim", "güç", "güvenlik" ve "uyum/itaat" değer eğilim ortalaması; babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin ortalamasından yüksek⁷⁰ tespit edilmiştir. Yine benzer bir çalışmada baba eğitim durumu üniversite mezunu olan öğrencilerin, ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara nazaran; değerlere daha çok önem attığı⁷¹ sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, babanın tahsil düzeyi arttıkça, çocuğunun değer yargılarını pozitif ve bilinçli bir şekilde şekillendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç

Cinsiyete göre değer yönelimlerini incelediğimizde; erkeklerin; hazcılık eğiliminin kızlardan daha yüksek; kız öğrencilerinde özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik ve güvenlik eğilimlerinin erkekler-

⁶⁸ Kiran - Gül, "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Schwartz Değerler Ölçeği Açısından İncelenmesi", 487-495.

⁶⁹ Nevin Akkaya, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercihleri: DEU Buca Eğitim Fakültesi Örneği", *TSA/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 17/2 (2013), 69-82.

⁷⁰ Polat - Çalışkan, "Ortaokul Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", 1-18.

⁷¹ İdris Kınasakal, *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı'nda Yer Alan Değerlerin, Kazanılmışlık Düzeyinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 77.

den daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak cinsiyet; güç, başarı, uyarılım, geleneksellik, uyum/itaat ve dindarlık üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin; güç, başarı, geleneksellik, uyma/itaat, güvenlik ve dindarlık yönelimleri Anadolu Lisesi öğrencilerinden daha yüksektir. Buna karşılık Anadolu Lisesi öğrencileri, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden daha yüksek hazcılık eğilimine sahiptir. Okul türünün; uyarılım, özyönelim, evrensellik ve iyilikseverlik yönelimleri üzerinde bir etkisi yoktur. Liseli gençlerin yaşları arttıkça; hazcılık, uyarılım ve özyönelim eğilimleri de artmıştır. Yaşın; güç, başarı, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyum/itaat, güvenlik ve dindarlık değer yönelimleri üzerinde etkisi yoktur. Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin hazcılık eğilimi artmaktadır. Sınıf düzeyi üzerinde; güç, başarı, uyarılım, özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyum/itaat, güvenlik ve dindarlık eğilimlerinin etkisi yoktur. Anne eğitim durumu arttıkça, dindarlık eğilimi azalmaktadır. Anne eğitim düzeyi; hazcılık, güç, uyarılım, başarı, iyilikseverlik, özyönelim, evrensellik, geleneksellik, güvenlik ve uyum/itaat değer eğilimleri üzerinde etkili değildir. Baba eğitim durumu arttıkça dindarlık, geleneksellik ve uyum/itaat eğilimleri azalmaktadır. Baba eğitim düzeyinin; başarı, güç, hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, uyarılım, güvenlik ve iyilikseverlik üzerinde bir etkisi yoktur.

6. Öneriler

Çalışmamıza ilişkin örneklemimiz sadece lise öğrencilerinden oluşturmuştur. Yapılacak araştırmalar; İlkokul, ortaokul, üniversite gibi daha geniş örneklemlemler ile yapılarak, kapsamlı veriler elde edilebilir. Çalışmamız Yalova ilinde öğrenim gören gençlerden oluşmuştur. Farklı illerde öğrenim gören öğrencilerden örneklem alınarak, gençlerin değer eğilimleri daha geniş bir yelpazede incelenebilir. Araştırmamızda nicel yöntem kullanılmıştır. Yeni çalışmalar sadece nitel ya da hem nitel hem de nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı içeriklerden oluşturulabilir. Çalışma konumuz farklı ölçeklerle değerlendirilip, sonuçlar arasındaki ilişkiler karşılaştırılarak alana

daha çok katkı sağlanabilir. Demografik değişkenlere; aile ekonomik durumu, anne baba dini eğitim düzeyi, anne baba tutumları gibi başlıklar eklenerek daha zengin sonuçlar elde edilebilir.

Kaynakça

- Acar, Hakan vd.. "Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Değer Yönelimleri". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/1 (2016), 97-118.
- Akkaya, Nevin. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercihleri: DEU (Buca Eğitim Fakültesi Örneği)". *TSA/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 17/2 (2013), 69-82.
- Aktepe, Vedat - Yel, Selma. "İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargıların Betimlenmesi: Kırşehir ili örneği". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/3 (2009), 607-622.
- Altun, Rıza. "Fen Lisesi ve İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri (Samsun Örneği)". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2015), 195-224.
- Arslan, Mustafa - Tunç, Esra. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar". *Değerler Eğitimi Dergisi* 11 (2013), 7-39.
- Ateş, Bozdoğan Figen. *Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ankara İli Örneği)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Aydın, Mustafa. "Değerler, İşlevleri ve Ahlâk". *Eğitime Bakış Dergisi* 7/19 (2011), 39-45.
- Başaran, Fatma. "Üniversite Eğitim Süresi İçerisinde Öğrencilerin Değer Tercih Sıralamalarında Değişme". *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. ed. Rüveyda Bayraktar - İhsan Dağ. 49-58. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, 1993.
- Çileli, Meral - Tezer, Esin. "Life and Value Orientations of Turkish University Students". *Adolescence*. 33/129 (1998), 219-224.
- Dilmaç, Bülent vd.. "Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (2008), 69-91.
- Doğan, Mebrure. "Ergenlerin Değer Yönelimleri ve Değer Yönelimle-

- rinin İnternet Bağımlılığıyla İlişkisinin İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi* 5/10 (2018), 263-285.
- Duriez, Bart vd.. "Dindarlık Hayatımızı Hâlâ Etkiliyor Mu? Çeşitli Dindarlık Tiplerine Göre Değer Yapılarının Farklılaşmasını Destekleyen Yeni Deliller". çev. Veysel Uysal. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (2003), 25-42.
- Emre, Yunus. *Değişen Dünyada Değer Yönelimleri ve Dindarlık (KKTC Örneği)*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Feather, Norman T. "Gender Differences In Values: Implications of The Expectancy-Value Model". *Intention and Volition*. ed. Frank Halisch - Julius Kuhl. 31-45. Berlin: Springer-Verlag, 1997.
- Fichter, Joseph. *Sosyoloji nedir?*. çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2002.
- Güngör, Halil İbrahim vd.. "Yetişkinlerde Değer Tercihlerinin Narsistik Kişilik Özellikleri Yordaması". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12/2 (2012), 1271-1290.
- Güven, İsmail. "Küreselleşme ve Eğitim Dizgesine Yansımaları". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 32/1 (1999), 145-159.
- İşcan Demirhan, Canay. *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2007.
- Karaca, Rüveyda. *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kaya, Zöhre vd.. "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 31 (2017), 662-674.
- Kınasakal, İdris. *İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan değerlerin, kazanılmışlık düzeyinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kıran, Özgür - Gül, Seyfullah. "Lise Öğrencilerinin Değer Yönelimle-

- rinin Schwartz Değerler Ölçeği Açısından İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/47 (2016), 487-495.
- Kızılgeçit, Muhammed vd.. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi: Rize Örneği". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2015), 43-84.
- Kuşdil, M. Ersin - Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı". *Türk Psikoloji Dergisi* 45 (2000), 59-76.
- Lindeman, Marjaana - Verkasalo, Markku. "Measuring Values With The Short Schwartz's Values Survey". *Journal of Personality Assessment* 85 (2005), 170-178.
- Loyd, Fernald - Soloman, George. "Value Profiles of Males ve Female Entrepreneurs". *Journal of Creative Behavior* 21/3 (1987), 234-237.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık Değer İlişkisi: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği". *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 133-167.
- Özcan, Zeynep - Erol, Hatice Kübra. "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi: Karabük Örneği". *Journal of History Culture and Art Research* 6/4 (2017), 913-947.
- Polat, Seyat - Çalışkan, Muhittin. "Ortaokul Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 26/2 (2013), 1-18.
- Rokeach, Milton. *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press 1973.
- Sarı, Enver. "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* (2005), 73-88.
- Sarıcı-Bulut, Safiye. "Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 1/3 (2012), 216-238.
- Schwartz, Shalom H. "Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 count-

- ries". *Advances in Experimental Social Psychology*. ed. Mark P. Zanna. 1-65. London: Academic Press, 1992.
- Schwartz, Shalom H. "Les Valeurs De Base De La Personne: Théorie, Mesures Et Applications". *Revue Française De Sociologie* 4/47 (2006), 929-968.
- Schwartz, Shalom H.- Bardi, Anat. "Value Hierarchies Across Cultures: Taking A Similarities Perspective". *Journal of Cross-Cultural Psychology* 32 (2001), 268-290.
- Schwartz, Shalom H.- Huismans, Sipke. "Value Priorities and Religiosity in Four Western Religions". *Social Psychology Quarterly* 58/2 (1995), 88-107.
- Schwartz, Shalom H.- Rubel, Tammy. "Sex Differences In Value Priorities: Cross Cultural and Multimethod Studies". *Journal of Personality and Social Psychology* 89/6 (2005), 1010-1028.
- Sesli, Çiğdem - Başaran Demir, Semra. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Özerklik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/34 (2016), 238-258.
- Smith, Peter B.- Schwartz, Shalom H. "Values". *Social Behavior and Applications, Handbook of cross-cultural psychology*. ed. John W. Berry vd. 75-118. Boston: Allyn& Bacon, 1997.
- Spranger, Eduard. *İnsan Tipleri, Bir Kişilik Psikolojisi*. çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: İz Yayınları, 2001.
- Şahin Fırat, Necla - Açıkgöz, Kemal. "Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Değer Sistemleri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 43 (2012), 422-435.
- Ural, Sedef Nazlı - Sağlam, Halil İbrahim. "İlköğretim Öğrencilerinin Demokratik Tutum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9/22 (2011), 161-180.
- Vatandaş, Celalettin. "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı". *Sosyoloji Konferansları Dergisi* 35 (2007), 29-56.
- Verkasalo, Markku vd.. "Universal Values İn Estonia, Finland and Sweden". *Ethnologia Europaeae* 24/1 (1994), 101-117.
- Verkasalo, Markku vd.. "15 Year Old Pupils and Their Teachers' Va-

- lues, and Their Beliefs About The Values of An İdeal Pupil". *Educational Psychology* 16/1 (1996), 35-47.
- Yağcı, Hamdiye. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Yapıcı, Asım. "Biz Ve Onlar: İç ve Dış Dinî Grupların Oluşumu Besleyen Faktörler ve Aidiyet Psikolojisi". *Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme: Mezhepler ve Dinî Gruplar Arası İlişkiler*. ed. Hayati Hökelekli - Vejdi Bilgin. 247-279. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015.
- Yapıcı, Asım - Kayıklık, Hasan. "Ruh Sağlığı Bakımından Öz Saygı Kaygı İle İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (2005), 177-206.
- Yapıcı, Asım vd.. "Value Orientations of Teacher Candidates". *Electronic Journal of Social Sciences* 11/42 (2012), 129-151.
- Yapıcı, Asım - Zengin, Zeki Salih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/4 (2003), 173-206.

An Investigation of High School Students' Value Orientations According to Some Variables: The Example of Yalova

Summary

The main purpose of this study is to examine the value tendencies of high school students according to demographic variables through the Yalova example. In our study, the survey technique was used following the relational screening method. The population of the research is Yalova Province high school students. The sample consisted of students from *Anatolian* high schools and *Anatolian Imam-Hatip* high schools in Yalova. In the study, Schwartz's value scale was applied to the sample group of 494 people. With the "Personal Information Form", socio-demographic information of the students such as age, gender, parental education level, class level and school type was obtained. Correlation and t-test were used in data analysis solutions. The main problem of the research is to determine the value orientation of high school students.

Knowing the value orientation of young people will guide them to grow up better and to establish healthy relations with society and themselves. It is particularly vital to identify how the global risk society feeds values. The most common definition of value in the literature includes concepts, ideas, beliefs and thinking systems that reflect the individual's wishes, desires, and even preferences. The system of values determines how the individual will shape his/her behaviour in his/her situation. The value system for the individual must be based on a harmonious and non-contradictory, as well as a common and integrative foundation. Because value is the integrating and unifying foundation on which society is based. The concept of value is also defined as an attitude style that creates a society. Including many systems, this concept is accepted and adopted by society (education, social, economic, religious, moral, psychological) (Taşdemir, 2009, p. 25). In addition, the individual who internalizes the cultural values of the group in which he / she lives, as a data while judging and choosing the values; can be used to reach general

judgments such as good, appropriate, beautiful, important, fair (Yapıcı & Kayıklık, 2005, p. 177). Based on these definitions, it can be stated that value is the most desired form of behaviour and can be perceived as developing all kinds of beliefs, wills and attitudes.

In our study, the most important value for men according to gender is on the one hand hedonism; on the other hand, girls' values of self-direction, universalism, benevolence and security. The hedonism value in the school type variable is higher among *Anatolian* high school students than *Imam Hatip* high school students. The values of power, success, tradition, obedience, security and religiosity are higher in *Imam Hatip* high school students compared to *Anatolian* high school students. As the education level of the mother increases, the religiousness value propensity decreases. As the education level of the father increases; tendencies towards religiousness, tradition, harmony/obedience are decreasing. With increasing age; hedonism, arousal and self-orientation values increase. As the class level increases, tendencies towards hedonism also increase.

Keywords: Psychology of religion, value, value orientations, Schwartz's value scale, high school students.